

Kosters in de Vijf Heiligen Parochie¹

Ze zijn als eerste in de kerk en verlaten het gebouw als laatste: openen en sluiten van de deuren, de verwarming aan- en uitzetten, de klok luiden voor de eredienst, een glaasje water op het altaar voor de voorganger (in geval deze een droge keel heeft) , kaarsen aansteken, de liturgische gewaden klaarleggen met de juiste liturgische kleur, drie maal daags het Angelus kleppen (nu automatisch), de godslamp tijdig van nieuw vuur voorzien, aanspreekpunt voor kerkbezoekers, een beetje DJ met de geluidsinstallatie van de kerk, kaarsjes bij het Mariabeeld tijdig aanvullen, boekjes klaarleggen, wierookkooltjes branden, etc. Het is een omvangrijk takenpakket dat onze kosters hebben. Aanvankelijk was het kosterchap een betaalde functie, weliswaar geen vetpot, en je moest er een

kostersdiploma voor behalen. Een man/vrouw met een verheven roeping en een klein salaris². Stilaan werden alle bezoldigde kosters opgevolgd door vrijwilligers om de taken van koster te vervullen en van een echte kostersopleiding is geen sprake maar er worden wel bijeenkomsten voor de vrijwillige kosters georganiseerd, zodat men bij het uitoefenen van deze belangrijke taak van de hoed en de rand weet.

Enkele artikelen uit het reglement voor den Koster van de Roomsche Kerk van Wagenberg.

Dato den 27 november 1799

Articulo 1. Den Koster zal de kerk dagelijks moeten ontsluitjen en sluijten, zoo dikwils als zulks noodig is, en op bekwame tijde.

Articulo 5. Hij moet ook de goote die rondom de Kerk en Pastorij leggen alle drie maanden zuijver uitboenen, ook nog meer in dien tusschentijd als zulks noodig is.

Articulo 12. Hij dit alles prontelijk nakomende zal hij jaarlijks voor een tractement genieten eene somme van 42 guldens in gaande den 27^e november 1799.

Van Toon Scheermakers tot Piet Knapen

In 1826 was klompenmaker Willem Scheermakers (1798-1849) vanuit Made naar Wagenberg verhuisd. Hij bracht een verklaring mee, ondertekend door burgemeester H. du Bois van Made, dat hij zich 'voor zoo ver ons bekend is, als een goed en braaf ingezetene betaamd, heeft gedragen'. Zoon Toon (1832-1903) begon een winkel, aan de Postweg, en werd in 1877 koster van de Gummaruskerk. Diens zoon Willem (1861-1941) volgde zijn vader op als koster.

De Toren van de H. Gummaruskerk gezien vanuit de Postweg

In 1928 vierde Willem zijn zilveren jubileum als koster. In het patronaat was een feestelijke bijeenkomst georganiseerd. Na een "lang zal hij leven" bood pastoor Oomen hem namens het kerkbestuur een fauteuil aan. Uit naam van alle katholieke verenigingen kreeg de jubilaris door de kapelaan een pendule aangereikt en namens oud-pastoor Mijnen kreeg de zilveren koster een uurwerk aangeboden.

Voor de talrijke bewijzen van belangstelling, ontvangen bij mijn zilveren jubileum als koster onzer Parochiekerk, betuig ik, ook namens mijn kinderen, mijn hartelijken dank aan de Eerw. Heeren Geestelijken, Heeren Leden van het R. K. Kerk- en Armbestuur, Bestuurs leden van verschillende R. K. vereenigingen en verder aan allen, die voor mij dien dag onvergetelijk hebben gemaakt.

W. SCHEERMAKERS,
R. K. Koster.
Wagenberg, April 1928. 9776

Zo meldde "Dagblad van Noord-Brabant" editie Breda op 17 maart 1928.

¹ De Vijf Heiligen Parochie is een parochieverband van vijf parochies in Hooge Zwaluwe, Made, Terheijden en Wagenberg

² Johan van der Made: Parochie H. Gummarus Wagenberg 1796-1996, Terheijden 1996

Een uurwerk en pendule als cadeaus bij een zilveren jubileum, zou deze koster problemen hebben gehad met het "op bekwame tijde" in artikel 1 van het bovenstaande reglement?

De geit van de koster

Naast koster was Willem Scheermakers ook winkelier en 21 jaar voorzitter van de Hanze (middenstandsvereniging) te Wagenberg. Koster Willem had ook een geit en dat feit haalde zelfs de krant.

— HOGGE PRIJZEN. WAGENBERG, 2 Mei
Verbazend hooge prijzen worden thans
voor geiten besteed. Heden verkocht de
koster alhier zijn geit voor f75 en kocht
er van den landbouwer B. D. een terug
voor f73,50.

"Dagblad van Noord-Brabant". Breda, 03-05-1918

Koster Willem Scheermakers (1861-1941)

**DISTRIBUTIE VAN LEVENSMID-
DELEN EN BRANDSTOFFEN.**
TERHEIJDEN. Bij mejuffrouw H. C.
Heijerman te Terheijden en bij den heer
W. Scheermakers te Wagenberg is voor de
inwoners der gemeente Terheijden ver-
krijgbaar rijst voor zieken en zwakken
a 29 cent per pond op attestbriefjes van
den dokter afgestempeld op het distributie-
bureau.

Mei 1918, de wereld stond nog in brand, de Eerste Wereldoorlog beheerste het wereldtoneel. Nederland was wel neutraal in die oorlog, maar ons land ondervond wel de nadelen van de oorlog, zo was er een tekort aan allerlei producten en was er daarom ook een distributiestelsel en een goede geit, ook wel armeluis koe genoemd, was goud waard.

Uit "Dagblad van Noord-Brabant" 19-10-1919

Afgetreden. — Naar we vernemen is de heer W.
Scheermakers als voorzitter van het bestuur der
Hanze, afdeling Wagenberg, afgetreden.

Uit "Dagblad van Noord-Brabant" Breda 5-07-1934

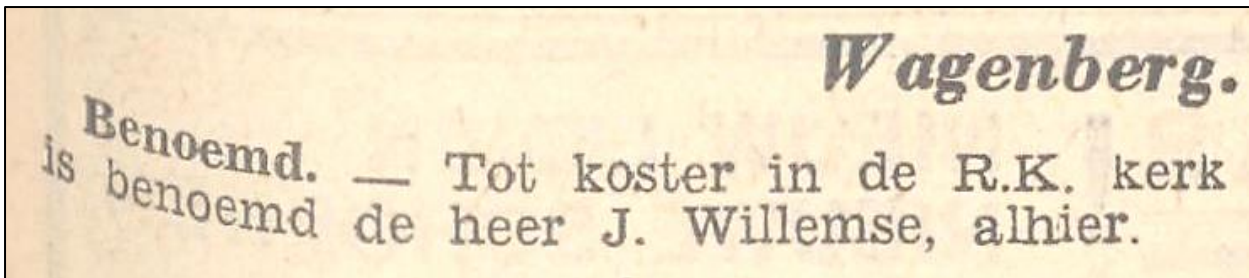
In 1937 stopt Willem als koster vanwege "wegens ouderdom en gebrekkige gang". Vader en zoon waren samen goed voor 60 jaar kosterschap. Zoon Willem was gehuwd met Johanna Broeders en zij hadden twee kinderen: Zoon Antonius (1895-1960) deze werd als priester leraar op het Kleinseminarie en later rector van Moederheil in Breda en hij zou er tijdens de Tweede Wereldoorlog voor zorgen dat zeker vier Joodse vrouwen en twee Joodse baby's in Moederheil konden onderduiken en zo de oorlog overleefden. Hij kreeg hiervoor postuum de eremedaille voor de Rechten van de Mens en er is voor hem een boom geplant in de Laan der Rechtvaardigen in Jeruzalem.³ Dochter Naantje (1896-1961) zette de kruidenierswinkel van vader door tot aan het eind van de oorlog en verhuisde toen naar Breda.

³ P.J.M. Rombouts: A.J. Scheermakers, priester, leraar, rector van Moederheil, Terheijden 1994

Scheermakershof in Wagenberg, een zijstraat van de Postweg waar ooit de familie Scheermakers woonde. Deze straatnaam herinnert aan deze kostersfamilie en priesterzoon uit die familie.

"Dagblad van Noord-Brabant". Breda, 19-03-1937.

Johan Willemsen (1889-1982) uit Princenhage was een gepensioneerd KNIL-militair en kwam in het geboortedorp van zijn vrouw, Walthera van Groesen, wonen en werd daar ook koster. Hij bleef 30 jaar koster en tijdens zijn kosterschap kwamen er grote veranderingen binnen het kerkelijk leven. Na zijn terugtreden op 79-jarige leeftijd in 1968 werd zuster Camilla kosteres. Zij was een van de laatste drie zusters van het klooster op Wagenberg en kwam na de sluiting van het Wagenbergse klooster vanuit het klooster in Made-Stuivezand naar Wagenberg om kosterswerk te doen en om de pastorie schoon te maken. In 1980 stopte zij met haar werkzaamheden en kwam er een eind aan de periode van elf bezoldigde kosters in Wagenberg. Nu traden de vrijwilligers aan.

De eerste vrijwilliger die kosterstaken vervulde was Bertus van Gils (1923-2013). Ook Janus van der Vorst (overleden) heeft jarenlang deze taak uitgevoerd, eerst samen met Bertus en later met Jan Halters (vanaf 1999). Daarna was er enige jaren een team van vier kosters: Jan Halters, Louis Damen (overleden), Wim van Blerck (overleden) en José Rasenberg. Piet Knapen ging assisteren bij uitvaartdiensten, samen met José Rasenberg. Piet werd later ook koster in de weekendvieringen en is inmiddels al weer meer dan twintig jaar actief voor de kerk en kerkhof in Wagenberg.

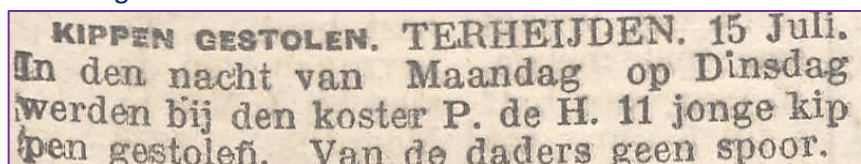
Toos Machielse zette in 2013, na het sluiten van de kerk in Hooge Zwaluwe, haar kosterstaken voort in de kerk van Wagenberg en enige tijd later kwam Bas de Jong uit Made ook als koster naar Wagenberg. In 2017 legde Jan Halters na 18 jaar kosterschap zijn taak neer. Na het vertrek van Bas de Jong was aanvulling van de kostersgroep nodig. De geloofsgemeenschap Wagenberg is blij, dat er nu weer een team van vier kosters is: Piet Knapen, Toos Machielse, Hans de Bont en Addy Janssens. Deze laatste twee zijn ook lector in de vieringen. Bij uitvaarten kan men in Wagenberg nog steeds een beroep doen op José Rasenberg.

Van Frans Van Kakerken tot Ans Schoenmakers

In 1826 woonde koster Frans van Kakerken, 31 jaar, volgens de akte van woonplaats-verandering met onbesproken gedrag vanuit Breda naar Terheijden gekomen, op de pastorie.

Later zou er in Terheijden een kosterswoning komen.

In 1917 treedt P. de Hoogh als koster aan en in 1921 wordt Ant. Rasenberg als koster aangesteld.

Dagblad van Noord-Brabant". Breda, 16-07-1919.

Dat het hier koster Petrus de Hoogh betrof, zullen de mensen in Terheijden wel geweten hebben. De kosters hadden ook heel wat bijbaantjes. Zo maakte koster Roosen van Terheijden tegen beloning ook de glas-in loodramen van de kerk schoon. Koster Harrie Krijnen werkte in de week als suikerbakker bij de

Faam in Breda en dan deed een dochter van hem het kosterwerk. Koster Krijnen stopte in 1932 en werd opgevolgd door C. Kommeren.

Ook verzorgden koster uitvaarten, als voorlopers van Dela of Uitvaartzorg Drimmelen.

Buurtgenoten van de overledene fungeerden als dragers en de koster ging in de buurt het overlijden en het tijdstip van de uitvaart melden, aanzeggen noemen we dat.

Vandaar dat onderaan op heel veel gedachtenisprentjes de naam van een koster te vinden is.

KOSTER
gevraagd te TERHEIJDEN.
Uitsluitend schriftelijke sollicitatie inzenden Pastorie Terheijden A 170 vóór 1 October. 2647

Benoemd. — Naar we vernemen is onze dorpsgenoot de heer P. v. d. Smissen benoemd tot koster in de parochie Terheijden.

"Dagblad van Noord-Brabant", Breda, 22-09-1934 en die van 24-10-1934.

Gekleed in pitteleer of slippas poseert koster Piet van der Smissen samen met het toenmalig pastoraal team in de gang van de meisjesschool in Terheijden.

Van links naar rechts: tweede kapelaan Backx, eerste kapelaan van der Weijden en pastoor van Hooydonk.

De foto is genomen in 1961 toen kapelaan van der Weijden naar Dongen vertrok, maar in dat jaar vertrok ook kapelaan Backx. Hij ging naar Made.

Er kwam maar één nieuwe kapelaan terug en dat was Cees Rombouts, de grote man van Rondom de Toren en het Jeugdwerk.

Piet van der Smissen was koster in Terheijden van 1934 tot 1974. Hij was in 1934 als zodanig benoemd uit zeventig sollicitanten. Dit hoge aantal zal zeker wel te maken hebben gehad met de economische crisis die toen goed voelbaar was. De vrouw van Piet dreef een winkeltje in religieuze artikelen en rookwaren. De religieuze artikelen verdwenen, de rookwaren bleven, er kwam zelfs een sigarettenautomaat tegen de muur van de kosterwoning en op zondag deden Piet en zijn vrouw niet moeilijk als een klant, na de H. Mis, toch om rookwaar kwam. Het was nog de tijd dat iedere jongen die na school ging werken een pakje shag bij zijn brodtrommel vond, een tijd ook van volop sigaretten en sigaren op een feestje en wat kreeg vader op Vaderdag?

Uit de woonkamer van koster Van der Smissen

Een onduidelijke kopie van een potloodtekening van de achterkant van de Terheijdense kosterwoning met op de achtergrond het zuidertransept van de Antonius Abtkerk. De tekening is gemaakt door Floor Rijslo, een broer van kapelaan Rijslo. Deze was van 1935 tot 1951 kapelaan in Terheijden en was in de oorlog heel actief om overal in de parochie de nood te lenigen, de kapelaan ritselde heel wat af... een varken hier en een paar liter peteroleum daar.

De potloodtekening heeft altijd een prominente plek in de woonkamer van het kostersechtpaar ingenomen. Na hun dood ging de tekening naar de kapucijnerbroeder Eulogius Ventevogel (1926- 2014) geboren in Vlissingen. Deze werd, toen nog als Pieter Ventevogel, aan het eind van de Tweede Wereldoorlog vanwege het oorlogsgeweld in Zeeland naar Noord-Brabant geëvacueerd. Hij was afkomstig uit een zeer streng gelovig protestants gezin, zijn vader was in 1942 omgekomen bij de Slag in de Javazee en had een zeemansgraf gekregen. Pieter vond onderdak bij het Terheijdense kostersechtpaar en koos uiteindelijk voor de katholieke kerk én voor het kloosterleven. Hij trad in 1946 in bij de Kapucijnen, de koster en zijn vrouw brachten hem naar het klooster in Tilburg met de boodschap "Als je het niet volhoudt, dan kun je altijd weer bij ons terecht"

"Ik ga hier nooit meer weg", zei Pieter. Hij voltooide zijn noviciaat en deed in 1948 zijn H. Professie en werd broeder Eulogius, en deze stap werd hem thuis in Vlissingen niet in dank afgenomen. Broeder Eulogius was kok, koster of portier in de Kapucijnenkloosters van Tilburg, den Bosch en Breda.

Hij was een zeer trouwe en vrome kapucijn, die tot het eind van zijn leven bijna altijd nog een bruine pij met kap, een wit koord met drie knopen⁴ erin om het middel en een kalotje op het hoofd droeg.

Maar als hij bij zijn moeder in Vlissingen op bezoek ging, dan werd het "op zien burgers", zoals men in Zeeland zegt, want hij was wel welkom bij moeder, maar niet als "roomse pater". Wat zouden de burens wel niet denken? Het waren heel andere tijden.

De jonge Pieter met zijn moeder, een foto van vader, overzee, bijgevoegd

De opvolger van Piet was Toon Krijnen, kleinzoon van de eerdere koster Harrie Krijnen. Toon zou maar kort bezoldigd koster blijven, de parochie kon de kosten niet langer meer opbrengen. Zuster Maria Margaretha Alacoque, was na het vertrek van de vier andere zusters van het Thomasklooster op de pastorie gaan wonen en werd kosteres.

⁴ De drie knopen verwijzen naar de drie kloostergeloftes: armoede, gehoorzaamheid en zuiverheid.

Na haar vertrek uit Terheijden werd een beroep gedaan op vrijwilligers om kosterstaken te vervullen, waaronder Kees Verdaasdonk, André Bruijns (overleden), Toon van Oosterhout (overleden), Nico Kerssens en Ans Schoenmakers.

Boven: De Antonius Abtkerk in 1963 met links de kosterwoning. Deze werd later gesloopt om plaats te maken voor nieuwbouw van de Rabobank, nu restaurant de Buren.

Rechtsboven: December 1995: Pater Rein van Langen scj gaat voor in de eucharistieviering in Terheijden. Jos Horbach , de organist van het herenkoor en zijn vrouw Marian zijn 25 jaar getrouwd en het koor zingt ter ere van het zilveren paar. Helemaal links staat Ans Schoenmakers, nu nog steeds als koster actief in Terheijden.

Op 2 juni 1967 spelen Harmonie en Drumband Terheijden ter ere van het gouden priesterfeest van emeritus-pastoor van Hooydonk op het plein van het patronaat met op de achtergrond de kosterwoning.

Patronaat en kosterwoning verdwenen uit het dorpsbeeld, nu staan er een deel van het verzorgingshuis en restaurant “de Buren”

Van Adri Beljaars tot Kees Kooijman.

Adri Beljaars ⁵diende in Made als koster onder pastoor van de Zwaluwe (1803-1879) onder wiens pastoraat de huidige Bernarduskerk tot stand kwam.

Koster Matheus de Kroon (1879-1966) leidde een zeer vroom leven, zoals te lezen op zijn gedachtenisprentje. Elke morgen stipt om 6.15 uur luidde hij het Angelus, voor 6.30 uur had hij de kruisweg al gebeden. Hij ging als eerste ter communie en na de dienst bad hij de getijden van Maria, dat is een verkorte vorm van het getijdengebed zoals dat in abdijen gebeden wordt.

⁵ Jullien Mariman: Bernardus, al 350 jaar in Made (1671-2021) Made 2020

"Dagblad van Noord-Brabant". Breda, 11-12-1937.

Opvolger werd koster J. van der Westen van de Bernarduskerk. Hij had naast zijn werk als koster aan de overkant van de kerk een winkel in kantoorartikelen. Na hem waren C.Rullens, P.Bogaers, C. Hilhorst en J.Kuijpers koster in de Bernarduskerk.

In 1956 treedt in de Bernarduskerk pastoor van Amelsvoort aan. Het Allerheiligste is uitgesteld. De pastoor haalt de monstrans met het Allerheiligste van het tabernakel om er daarna de mensen mee te zegenen, koster van der Westen houdt het trapje vast waar de pastoor op staat.

Diaken Ad van Kuijck zegent het peloton bij de Ronde van Made. Koster Kees Kooijman heeft het wijwatervat met kwispel vast. Speaker Kees Maas vraagt ongetwijfeld of deze geestelijke doping wel is toegestaan door de Internationale Wielerveding.

Op 16 september 2013 was Kees Kooijman 40 jaar koster van de Bernarduskerk en hij is tot op de dag van vandaag als koster actief. Op de foto links twee Madese kosteren: Kees Kooijman en Marc van Meggelen. Ook Dave Brons is op Made als koster actief.

Sjaan Kuijpers en Jan de Laat (beiden overleden) hebben naast kosterwerk in de Bernarduskerk veel hand- en spandiensten voor de geloofsgemeenschap verricht.

Ook de Blasiuskerk kende zijn kosters

Kees Hessels (1874-1953) werd van spoorwegwerker koster in 1930.

— Nieuwe koster. Tot koster der R. K. Kerk op Stuivezand is benoemd de heer C. Hessels, alhier.

Uit "Het huisgezin". 's-Hertogenbosch, 27-11-1930.

Verder: Theo Jonkergouw (overleden) en An Commeren was er tot op 85-jarige leeftijd als koster actief en na de sluiting van de Blasiuskerk kwamen Wim Sibon, Cees Meulemans (overleden) en Tinus Roeven naar de Bernarduskerk om daar kosterswerk te doen.

Van Jacobus Polak tot Toos Machielse

Dames hebben in de H. Willibrordusparochie van Hooge Zwaluwe altijd een belangrijke rol gespeeld in het vervullen van kosterstaken, want jarenlang was de huishoudster van de pastoor tevens kosteres. Op 1 juli 1938 werd het kosterschap opgedragen aan Jacobus Polak.⁶

Deze was geboren in Terheijden en in 1909 gehuwd met Johanna Alewijn, hun gezin telde acht kinderen, waarvan er vijf al heel jong zouden komen te overlijden.

Koster Polak had wat we tegenwoordig een samengesteld inkomen zouden noemen:

loon kosterschap fl. 200,--, het vegen van de kerk fl. 50,--, onderhoud kerkhof fl. 20,-- en het luiden en uurwerk opdraaien fl. 10,-- (totaal fl. 280,-- op jaarbasis). De koster ontving verder van de pastoor een

vergoeding van fl. 188,-- voor werkzaamheden als tuinman. Op 6 augustus 1940 overlijdt koster Jacobus Polak op de leeftijd van 56 jaar, zijn vrouw was toen al overleden.

De laatste jaren was het kosterschap in Hooge Zwaluwe weer in handen van dames. Mevrouw Verwater en mevrouw Rasenberg waren kosteres, gevolgd door mevrouw Stevens, mevrouw Nuiten en Toos Machielse. Deze drie dames waren meteen de laatste kosteressen, want de Willibrorduskerk zou in 2013 aan de eredienst onttrokken worden. De dames zorgden dat het kleine sfeervolle kerkje er keurig uitzag. Hiervan getuigt hun overzicht van werkzaamheden: Bloem versieren, één keer per maand koper poetsen alsook, misdienaar gewaden maken en vermaken, wassen en stijven van altaarkleden, kazuifels, alben, misdienaargewaden, kelkdoeken enz. Bestellen van liturgische

benodigdheden zoals, kaarsen, hosties, enz. Koffie zetten en zorgen voor worstenbrood (dit uit eigen portemonnee) voor de kerkhofgroep, groep die kerststal zet, enz. Zorgen dat de huishoudelijke voorraad op orde was, zoals koffie, thee, afwasmiddel en schoonmaakmiddelen.

In de voormalige kerk vinden nu andere activiteiten plaats, gelukkig bleef het gebouw behouden voor Hooge Zwaluwe, het kerkhof is nog wel als zodanig in gebruik en wordt door een actieve kerkhofgroep keurig onderhouden. Het is zeker nog geen volledig verhaal over de kosters in onze Vijf Heiligen Parochie, mocht u meer wetenswaardigheden hebben over de kosters in de Vijf Heiligen Parochie dan zijn die van harte welkom. Dit artikel kwam mede tot stand dankzij Fien van Mook, Jolanda van Bragt en het parochiearchief Terheijden.

Pierre Gruca

⁶ Jan Buitkamp: De katholieke kerk van Hooge Zwaluwe 1865-1987, Moerdijk 1987